

(Kronikk i Farmann Newsletter Uke 30, 29. juli 2005;

http://www.farmann.no/arkiv/2005/07/farmannkronikke_4.html#more).

FARMANN

Norsk Forretningsblad

29. juli 2005

Polarnasjonen og jubiléumsåret

Av Odd Gunnar Skagestad:

Vi er allerede kommet godt og vel halvveis i selve Jubiléumsåret 2005. De fleste av oss har trolig fått med seg at det er gått 100 år siden unionsoppløsningen med Sverige. At den såkalte markeringen har kostet skjorta, og at budsjettoverskridelsene på skattebetalernes bekostning fortsetter for fullt, skal vi diskret la ligge her. Forøvrig er det i år ingen mangel på berømte begivenheter å feire: Telegrafene i Norge er 150 år; det første norske frimerke, Kirkens Bymisjon og Jarlsbergosten like så, mens Norsk Geologisk Forening og Norsk Hydro fyller 100, - for bare å ha nevnt noen av de mest spektakulære.

Men som om ikke dét var nok, kan polarnasjonen Norge notere en hel serie med åremålspasseringer: For Svalbards vedkommende både 80 og 85 år, for Jan Mayen og Bouvetøya 75 år.

”Polarnasjonen Norge”? Det er såvisst ingen floskel: Vi er faktisk det eneste landet i verden som har territoriale besittelser i begge polarområdene – både i Arktis og i Antarktis. Og selv om dette ikke er av de ting som vi går rundt og tenker på til daglig, så føles det egentlig helt naturlig at det må være så. Ikke bare var Roald Amundsen førstemann både på Sydpolen og Nordpolen, vi er vel noen hver av oss et folkeferd med en utpreget draging til planetens fjerneste, kaldeste og mest grisgrendte strøk. I alle fall har nettopp polarekspedisjoner – enten det var i forskningsøyemed, for matauk, som sportsprestasjoner eller kun for å markere revir – vært selve grunnelementet i det norske nasjonsbyggingsprosjektet, slik det utspant seg på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. Så hvorfor ikke benytte noen minutter en rolig sommerdag i 2005 til å rekapitulere enkelte av

de hendelsene som har gitt Fedrelandet dets unike status som eiendomsbesitter i begge ender av kloden?

Svalbard ble norsk land for 85 år siden - ved inngåelsen 9. februar 1920 av Svalbardtraktaten, som fastslo Norges ”fulle og uinnskrenkede høihetsrett” (dvs. suverenitet) over øygruppen. En naturlig løsning, kan vi synes idag, - men ingen selvfølge dengang. Mange aktører ville ha et ord med i laget forut for og i forbindelse med traktatforhandlingene. Mange har senere også villet forklare hvorfor det gikk som det gjorde. Et avgjørende moment var USAs holdning: Til fredskonferansen etter den 1. verdenskrig hadde den amerikanske utenriksminister Robert Lansing satt opp et Memorandum i 29 punkter over saker som måtte løses i sammenheng med oppgjøret etter krigen. Punkt 28 på listen lød kort og godt ”Norge får suvereniteten over Spitsbergen-øygruppen”. Og slik ble det.

Det skulle likevel gå ytterligere 5 år før Norge faktisk overtok Svalbard. Grunnen var at verdenskrigens tapere – Tyskland og Russland – ikke befant seg i det gode selskap av parter som hadde fremforhandlet og undertegnet Svalbardtraktaten. Dette likte de dårlig. Først etter langvarige forhandlinger for å sikre seg mot fremtidige innsigelser og annet kvalm fra tysk eller russisk hold, kunne Norge fastslå at tiden var inne til å iverksette Svalbardtraktaten og innfri dens forutsetning om norsk styre. Og dette skjedde sommeren for 80 år siden som en to-trinnsprosess : Først ved Stortingets vedtak 17. juli 1925 av Svalbardloven, som fastslo at øygruppen er en ”del av Kongeriket Norge”, dernest ved en offisiell flaggheisingsseremoni i Longyearbyen 14. august samme år. Og resten, som det heter, er historie.

Jan Mayen hadde vært allment ansett som herreløst land inntil 1922, da øya ble annektert av Meteorologisk Institutt på vegne av Norge. Anneksjonen ble stadfestet ved kgl. resolusjon 8. mai 1929. Den endelige formelle beslutning om øyas tilhørighet til Norge kom imidlertid først året etter – i form av Stortingets vedtak av Lov nr. 2 av 27. februar 1930 om Jan Mayen, som blant annet fastslo at øya er en ”del av Kongeriket”. De som måtte ønske det, har altså i år kunnet feire Jan Mayens 75-årsjubiléum som del av Norge.

At det samtidig – blant annet ved avviklingen av LORAN-C-stasjonen – foregår en drastisk nedbygging av norsk virksomhet og nærvær på øya, kan kanskje synes som en ironisk tilfeldighet?

Historien om Bouvetøya fortjener å graves frem fra glemselen, - så meget mer som vi i år har kunnet feire at øya nå har vært norsk land i 75 år. Med sin eksklusive beliggenhet på 54° 25' S. og 30° 21' Ø. holder Bouvetøya en uslåelig rekord som "verdens ensomste sted" for såvidt som det er det sted på Jordens overflate som ligger lengst unna noen annen øy eller fastland. Øya hadde vært oppdaget av franskmannen Jean-Baptiste Lozier Bouvet allerede i 1739, men ingen hadde funnet på å gjøre krav på den før den norske 'Norvegia'-ekspedisjonen gjorde landgang i 1927. Ekspedisjonen tok Bouvetøya i besittelse som Norges eiendom, og okkupasjonen ble stadfestet ved kgl. resolusjon 23. januar 1928. Dermed hadde startskuddet gått for dramaet om de norske landnåm i Antarktis. Den norske okkupasjonen utløste omgående en tvist med Storbritannia, som mente at de selv hadde fortrinnsrett i så måte. Tvisten ble imidlertid løst ved at Norge avgav en énsidig erklæring om å avholde seg fra å gjøre krav på noen andre områder i Antarktis hvor britene hadde tilkjennegitt interesser – hvilket var størsteparten av verdensdelen. Dermed var det fritt frem for Norge, som kunne formalisere sitt eierskap til denne fjerntliggende, ubebodde, ubeboelige og (etter sigende) illeluktende øya. Dette skjedde ved Stortingets vedtak av Lov nr. 3 av 27. februar 1930 om Bouvetøya. I motsetning til Svalbard og Jan Mayen, fikk Bouvetøya ikke status som integrert "del av Kongeriket", men ble definert som et såkalt "biland". Det samme skulle også bli tilfellet med de øvrige norske besittelser i Antarktis – Peter I's Øy og Dronning Maud Land – da loven om Bouvetøya senere (henholdsvis i 1931 og 1957) skulle bli utvidet til å omfatte også disse territoriene. Statusen som "biland" dreier seg altså om en statsrettslig sett løsere tilknytning, som blant annet innebærer at den norske stat i prinsippet ville kunne kvitte seg med områdene uten å gå veien om grunnlovsendring (uten at det dermed skal være sagt at noe slikt noen gang har vært aktuelt ...).

Mens historiens kraftlinjer vibrerer videre gjennom sommernatten, kan vi allerede nå konstatere at inneværende års norske polarjubiléer har gått rolig og verdig for seg. Ja, når sant skal sies, har det vel knapt vært noen feiring å registrere i det hele tatt? Noe media-jippo er det åpenbart ingen som har sett seg beføyet til å dra igang. Den som går i tanker om julegave-innkjøp, må titte forgjeves i bokhandelen etter Den Store Jubiléumsboken om Bouvetøya. Ikke engang Postverket – eller Posten Norge AS som etaten nå heter - som ellers har lagt for dagen en frisk tilbøyelighet til å feire de mest selsomme hendelser ved å utgi frimerker uten påviselig postalt behov, har denne gangen funnet grunn til å spandere noen frimerkeutgivelse på våre arktiske og antarktiske besittelser. Dét – må vi vel erkjenne – er til å leve med. Jubiléumsindustrien med dens ulike

utvekster bidrar ikke nødvendigvis til en dypere forståelse av historien, og åremålsfeiringer behøver ikke være et mål på hvilken betydning ettertiden måtte tillegge en gitt hendelse.

Men dersom noen skulle føle at de har sluppet opp for aktverdige påskudd for å ta seg en fest, så har vi alltid et polarjubiléum å markere – eller å se frem til.

Posted by Farmann at Juli 29, 2005 10:39 FM

Trackback Pings

TrackBack URL for this entry:

<http://www.farmann.no/cgi-bin/mt-tb.cgi/204>